

DRZÉ ČELO LEPŠÍ NEŽ POPLUŽNÍ DVŮR

Milan Jungmann

V poslední době se množí hlasy označující stav naší kultury za katastrofální. Po oficiálních křečovitých samochválách se logicky dostavila kocovina. I na literatuře se žádá, aby kriticky zhodnotila svou nedávnou minulost a odstranila tabuizované problémy. Úkol vyslovit se k těmto požadavkům nevezal na sebe zatím zcela bezradný spisovatelský Kmen, nýbrž – jak to má být – stranický týdeník Tvorba. Šéfredaktor Jaroslav Čejka napsal do třetího čísla celostránkový esej Kýč třetí generace s podtitulem O jednom románu, ale nejen o něm. Tím románem míní Nesnesitelnou lehkost bytí M. Kundery, věnuje mu ovšem sotva šestinu textu. Na zbylé ploše semele kdeco, nastíní dějiny československo-francouzských styků v kultuře, dává čtenářům marxistické školení o třídním boji a revoluci, všímá si osudu sovětské říjnové emigrace, analyzuje pojem kýče, přičemž si troufne dát uctívou ťafku i E. M. Remarqueovi, a pochlubí se, že zná D. H. Lawrence, zkratka přesvědčuje nás o své erudici. Jenže tahle sekaná páchne myšlenkovou bezmocností a navíc je v argumentaci nestoudně licoměrná, překrucuje fakta, zamlčuje nepříjemné pravdy a tvrdí evidentní nesmysly. Řídí se prostě zásadou současné ideologické moci: „Drzé čelo lepší než poplužní dvůr.“

Psal jsem před časem také o Kunderově tvorbě, a kriticky právě o zmíněné knize, avšak přitom jsem autorovu uměleckou svrchovanost vytkl před závorku. Pouhými insinuacemi se autor Kunderovy úrovně „vyřídít“ nedá. Čejka se ale o nějaký rozbor vůbec nepokusil, snaží se o jediné: vyvolat u čtenářů, kteří Kunderovu tvorbu z posledních let nemohou znát, dojem, že jde o bezvýznamný šmejd, zlovolně pomlouvající poměry v naší milé, spravedlivé a svobodou oplývající vlasti. Drzost zaštitěná monopolem moci a nekritizovatelností výsadního postavení jde tak daleko, že Čejka se odvažuje Kunderovi vytýkat účelové využívání erotických scén a tabuizovaných vulgarismů, ale necítí povinnost napřed si zamést před vlastním prahem. Jeho próza Kulisáci a hra Na kůži se neumírá totiž překypují nechutnostmi, vulgarismy a kýčovitostí nejhrubšího zrna, jsou vybudovány na hospodských frcích a vtípcích podle hesla „k lidu níž, v kapse tíž“. Fakt, že do útoku proti Kunderovi, spisovateli intelektuálně nesporně brilantnímu, byl vyslán tento duchovní neumětel, svědčí jen o impotenci současné kulturní politiky.

Kunderu si Čejka vybral jako příznačný typ emigranta, jenž „pracuje s programovou lží a polopravdou jako se základními, tvůrčími prostředky“, aby tak na Západě potlačil objektivní informace o československé realitě a nahradil je „falešným, pseudouměleckým zobrazením“. Čtenáři Tvorby román číst nemohou. Bylo by tedy poctivé, kdyby kritik vyložil, oč v něm jde, co je vlastně zfalšováno a jak, v čem spočívají jeho polopravdy a lži. Leč esejista píše o všem možném i nemožném, jenom ne o tom, co tvoří podstatu příběhu. Ale ono mu nic jiného nezbývalo, kdyby byl konkrétní, vyšlo by najevo, že románový obraz normalizačních let je v tomto podstatném pravdivým vyličením nelítostné občanské války, kterou moc v kultuře rozpoutala.

Podle Čejky Kundera „přízeň domácího publika dobrovolně vyměnil za úspěch ve »velkém« literárním světě“. Tady se uchyluje k hodně odvážnému fixlování a neuvědomuje si, že v Čechách všichni ještě neztratili paměť. Bylo to jinak! Kundera jako mnoho dalších spisovatelů byl přízně domácího publika násilně zbaven, jeho knihy byly vyřazeny z knihoven, jako autor se musel nedůstojně skrývat za cizí jména, romány *Život je jinde* a *Valčík na rozloučenou* nesměly vyjít. Odešel do emigrace až v době, kdy ztratil naději na publicitu a lidsky důstojný život, kdy jeho a další nepohodlné umělce převzala do své péče Státní bezpečnost. A co se stalo s těmi zatracenými spisovateli, kteří přízeň domácího publika nevyměnili za nic a zůstali doma? Co si vysloužili? Pokusila se ideologická moc jedinkrát o nějaké „národní smíření“ v té nemilosrdné občanské válce sedmdesátých a osmdesátých let? Ani v nejmenším! Masakrovala talenty a hodnoty, jako by jich malý český národ měl nadbytek, vzdělance odsuzovala k nádenické existenci a neváhala trestat lidi jiných názorů vězením. Kulturní politika byla nahrazena politikou represí. Tuto vinu z ní nikdo nesejme, musí se s ní vypořádat sama. Když zní i u nás volání po novém myšlení, je to jen ozvěna z dalekého lesa.

Že by bylo novým myšlením Čejkovo tvrzení „Každá doba a každá změna měly a mají své emigranty“? To je spíš svědectví nemyšlení, svědectví až dojemné omezenosti nevidoucí za humna. Emigraci mají jen určité země, ty, jež potlačují lidská a společenská práva občanů. Měli jsme mezi dvěma válkami emigranty, jimž nebylo dovoleno kdykoli se vrátit do vlasti? Který český umělec musel tehdy emigrovat, protože byl doma pronásledován? Ale očekávat o úspěšných mužů moci, že budou dbát na profesionální čest a nebalamutit čtenáře, by bylo pošetilé.

Šéfredaktor Tvorby je už dnes tak tolerantní, že připouští nutnost zkoumat příčiny posrpnové emigrační vlny, ale sám se o to vůbec nepokusil, ačkoliv zjistit to by nedalo tak velkou práci. Chce to jen odvahu při-

znat si pravdu, ale právě tu odvahu Čejkové a spol. nemají. Cítí se pořád vítězi, kteří bez diskuse rozhodují o tom, co je a co není pravda, a nechtějí si připustit, že i jejich dnešní činy bude soudit budoucnost. Když je už teď zřejmé, k jak smutným koncům vedla jejich kulturní politika, nasazují si „rozumnější“ tvář a chtějí budít dojem, že se věci postupně obracejí k lepšímu. Čejkův „esej“ svou licoměrnou argumentací i samolibým tónem občan ukazuje, že si dál lžou do vlastní kapsy. Takové počínání ale nemůže mít dobré výsledky. „Demokratizace“ chápaná jako demokracie na papíře, demokracie jen pro vyvolené se jim vymstí stejně, jako se jim už vymstila farizejská „normalizace“.

(*Lidové noviny /samizdat/* 1, 1988, č. 3, březen, s. 16)

O KUNDEROVI JINAK

Milan Kundera oslaví 1. dubna v Paříži své šedesáté narozeniny

Jiří Kratochvíl

Připomíná to výjev z Kunderovy *Knihy smíchu a zapomnění*: rybákovští národní umělci se berou za ruce se zakázanými autory a vykázaní literární kritici se drží se ždanovovskými teoretiky a rozestupují se, až tvoří kruh, a roztácejí se, a hle – už tančí. A je to tanec andělů, jehož další kolo už letí nad městy a nad celou zemí. A co je příčinou tak dojemných slavností jednoty?

Oficiální česká básnířka, jež pravidelně čte všechny novinky od Gallimarda, prohlásila před časem ve spisovatelských kuloárech, že poslední romány Milana Kundery jsou už jen pouhá pornografie, a profesor Josef Hrabák poznamenal zas v literárním přehledu publikovaném počátkem osmdesátých let v deníku *Rovnost*, že Kunderův *Žert* je „nasátý jedem“. Oficiální marxistická literární kritika buď o Kunderovi mlčí anebo se zalývá nadávkami, ale i v ghettu neoficiální literatury povstali nemilosrdní kunderobijci a obávám se, že i přes Jungmannovo umírněné bilancování kunderovské polemiky (*Otvírání pasti na kritika*) je i nadále dost nebezpeč-